

TEKNİKA ELMLƏRİ

ENEOLİT VƏ TUNC DÖVRÜNÜN MƏTBƏX - SÜFRƏ QABLARI (NAXÇIVAN MATERİALLARI ƏSASINDA)

UOT 94 (479.242)

tarix elmləri doktoru, professor, Abbas Seyidov
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, Leyla Rüstəmov
AMEA Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutu
abbas.seyidov@gmail.com
leyla.rustamova84@gmail.com

DOI: 10.30546/2958-8111.2024.4.9.05

Xülasə

Məqalədə insanın yer üzündə mövcud olduğu gündən yaşamaq uğrunda apardığı mübarizədən, qida dalınca qaçmasından, ən başlıcası isə məişət-süfrə mədəniyyətinin formalaşmasından bəhs olunur. Qədim Daş dövrünün ibtidai insanları əsasən mağaralarda yaşayıb, təbiətdə mövcud olan bitki kökləri, meyvələr və müxtəlif heyvanlarla qidalanıblar. Yeni Daş (Neolit) dövrünün ikinci mərhələsində saxsı qabların meydana çıxması ilə cəmiyyətdə böyük dəyişikliklər baş verib. Naxçıvan ərazisində yaşayan qədim tayfalar hələ e.ə. VII minilliyin ikinci yarısından başlayaraq dulusçuluq sənətinin sirlərinə bələd olublar.

Zaman keçdikcə insanların şüuru artıb. Tunc dövründə (e.ə. IV-II minilliklər) insanın insan tərəfindən istismarı, sinifli cəmiyyət, dövlət, ailə münasibətləri meydana çıxıb. Protoşəhərlər yaranıb (Naxçıvanda II Kültəpə, Ağdamda Üzərliktəpə və s.), sənətkarlıq ayrı, müstəqil peşəyə çevrilib. Yaşayış yerlərində xüsusi sənətkar məhəllələri yaranıb. Bundan sonra yerli ustaların yüksək bədii duyumunun nəticəsində məişətdə daha təkmil formalı, müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunan mətbəx və süfrə qabları hazırlanıb. Bu qablar kasa, tava, çölmək, parç, nehrə, vaza, nimçə, qədəh, çaynik və s. ibarətdir.

Məqalədə arxeoloji qazıntıların nəticəsi olaraq, Naxçıvan ərazisində Xalkolit və Tunc dövrlərində yaşamış insanların həm məişət, həm də süfrə mədəniyyətinə aid ümumtürk mədəniyyətinin tərkib hissəsi olan gil qab nümunələri, onların forma və tipləri, hansı məqsədlər üçün istifadə olunması haqqında məlumatlar verilir.

Açar sözlər: xalkolit və tunc dövrü, mətbəx və süfrə qabları, ümumtürk mədəniyyəti, artefaktlar, kasa, nimçə, qədəh və çayniklər

Giriş

Bəşər tarixi yaranandan bəri insanlar yaşamaq üçün qida arxasınca qaçıblar. Paleolit - Qədim Daş dövrünün insanları (bu dövr təxminən 2,5 milyon ildən 14-12 min il əvvələ qədər davam edib) təbiətdə olan bitki kökləri, meyvələr və müxtəlif heyvanlarla qidalanıblar. Söz yox ki, o dövrün insanların hər hansı mətbəx mədəniyyəti və onunla bağlı məişət əşyası haqqında təsəvvürü olmayıb.

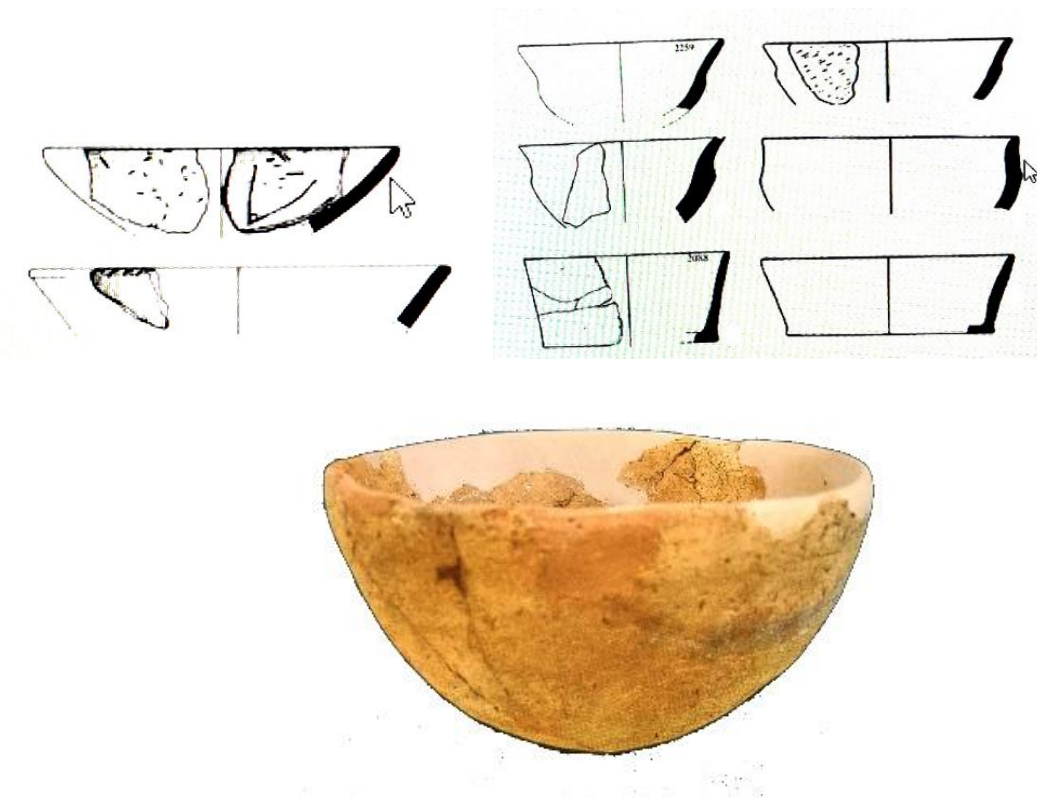
Zaman keçdikcə, insanların şüuru artdıqca, Orta və Yeni Daş (Mezolit və Neolit dövrü təxminən e.ə. XII-VI minillikləri əhatə edir) dövrlərində əkinçilik və maldarlıq kimi təsərrüfat sahələri yaranıb. Yeni Daş dövrünün ikinci mərhələsində saxsı qabların meydana çıxması ilə cəmiyyətdə böyük dəyişikliklər baş verir. Naxçıvan ərazisində yaşayan qədim tayfalar hələ e.ə. VII minilliyin ikinci yarısından başlayaraq dulusçuluq sənətinin sirlərinə bələd olublar.

Xüsusən, Xalkolit (mis-daş) və Tunc dövrlərində (e.ə. V-II minilliklər) saxsıdan, digər sahələrlə yanaşı, mətbəx mədəniyyəti ilə bağlı yeni məişət və təsərrüfat qabları hazırlanmağa başlanılır. Tunc dövrünün erkən mərhələsində meydana çıxan ilk ictimai əmək bölgüsü nəticəsində əkinçilik və maldarlıq kimi böyük təsərrüfat sahələri bir-birindən ayrılır. Tunc dövrünün orta mərhələsində isə ikinci

böyük ictimai əmək bölgüsü baş verir ki, bunun da nəticəsi olaraq, sənətkarlıq ayrı, müstəqil peşəyə çevrilir. Sinifli cəmiyyətin ilkin rüşeymləri, insanın insan tərəfindən istismarı meydana çıxır, ailə münasibətləri, dövlətlər, ətrafı hasarlı yaşayış yerləri - protoşəhərlər yaranır. Yaşayış yerlərində xüsusi sənətkar məhəllələri diqqəti cəlb edir. Bundan sonra yerli ustaların yüksək bədii duyumunun nəticəsində məişətdə daha təkmil formalı, müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunan mətbəx və süfrə qabları hazırlanır. Bu qablar kasa, tava, çölmək, parç, nehrə, vaza, nimçə, qədəh, çaynik və s. ibarətdir.

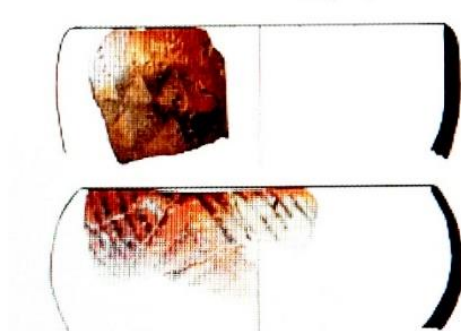
1. Məişətdə istifadə olunan mətbəx və süfrə qablarına elmi yanaşma

Xalkolit dövrü. Arxeoloji qazıntıların nəticələrindən görünür ki, istər Xalkolit, istərsə də Tunc dövründə kasa tipli qablar üstünlük təşkil edib. Xalkolit dövrünün kasaları əsasən silindrik, qabarıq və konusvari gövdəlidir (*şəkil 1*).

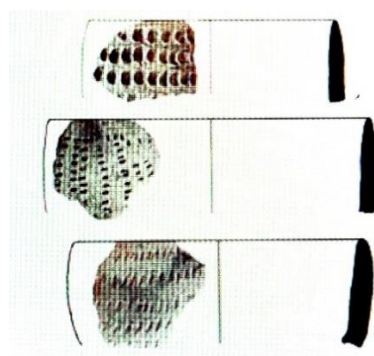

Şəkil 1

Boya naxışlı kasalar qarışıq olmayan təmiz gildən daha səliqəli hazırlanıb (*şəkil 2*). Kasaların bir qrupunun üzəri müxtəlif alətlərlə yuxarıdan aşağıya kəsmə və çərtmə naxışlarla bəzədilib (*şəkil 3*).

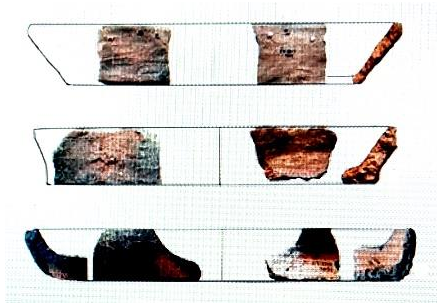

Şəkil 2

Şəkil 3

Tava tipli mətbəx qabları isə saman, bəzən də az miqdarda qum qarışıqlı gildən hazırlanıb (*şəkil 4*). Onların əksəriyyətinin gövdə hissəsində bir ədəd qulpu var. Oturacaqları yastı və dairəvidir. Bir ədəd tava tipli qab orta hissədə arakəsmə ilə iki yerə ayrılıb. Arakəsmənin ortasında onu götürmək üçün əl yeri qoyulub (*şəkil 5*).

Şəkil 4

Şəkil 5

Bu dövrün çölməklərinin qabarıq gövdələri ağız hissəyə doğru getdikcə daralır. Onlar nisbətən qalın divarlıdır. Oturacaqları yastı və düzdür. Bəzilərinin üzərində his izləri var. Əldə hazırlanmasına baxmayaraq, simmetrikdir (*şəkil 6*).

Şəkil 6

Mətbəx qablarından fərqli olaraq, süfrə qabları daha incə hazırlanıb. Qədəh tipli qablara hələ Xalkolit dövrünün abidələrində rast gəlinir Belə qabların səthində hamarlanma izləri vardır (*şəkil 7*).

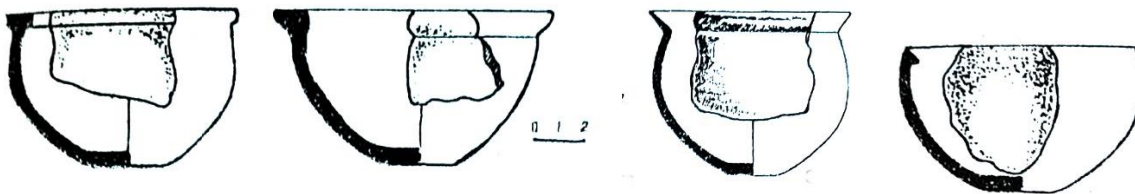
Şəkil 7

Yuxarıda bəhs edilən qabların bənzərlərinə arxeoloji qazıntılar zamanı Azərbaycanın bir sıra bölgələrində - Ağstafa rayonu ərazisində yerləşən Soyuqbulaq kurqanlarında, Böyük Kəsik və Leylatəpə

yaşayış məskənlərində [6, şəkil 10, 3, şəkil 15, 2-3, şəkil 27, şəkil 32], Ovçular təpəsində [12, şəkil 14, şəkil 15, şəkil 17, şəkil 18], Sədərək və Şortəpədə [11, s.34-42], həmçinin dövrün digər abidələrində rast gəlinir.

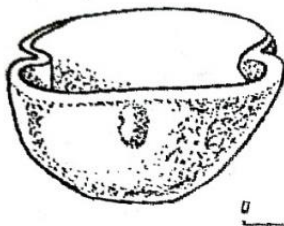
Tunc dövrü. Tunc dövründə mətbəx qablarının çeşidləri artır, keyfiyyət yüksəlir. Bu qablar əsasən boz, çəhrayı, qara və qırmızı rəngdə hazırlanaraq, əksəriyyətinin üzərinə rəng çəkilib və parıldayanadək cilalanıb.

Bu dövrün kasalarının (şəkil 8) bir qrupunun ağız kənarı rels şəkilli, konusvari, gövdələri qabarıq və düzdür [17, рис. 22, 1-4, рис. 17].

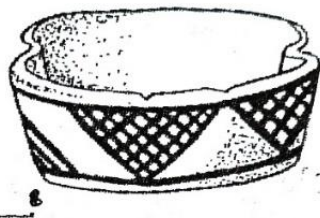

Şəkil 8

Kasalar arasında ağzının kənarı iki yandan içəriyə doğru batıq olanlar xüsusi yer tutur. Bu tip kasaların sadə, naxışsız olanına da rast gəlinir (şəkil 9). Culfadan tapılan bu tip boyalı kasa (şəkil 10) içəridən qırmızı, xaricdən sarı rənglə örtülüb, gövdəsi torlu romblar və qara rənglə çəkilmiş üçbucaqlarla naxışlanıb [3, 87-88]. Onun oturacağı qara rənglə çəkilmiş dördbucaq və üçbucaqlarla bərabər ölçülərdə bəzədilib [15, 110, tab. XII, 2,3]. Digər bir monoxrom boyalı kasanın ağız kənarı yarımdairələrlə naxışlanıb (şəkil 11).

Şəkil 9

Şəkil 10

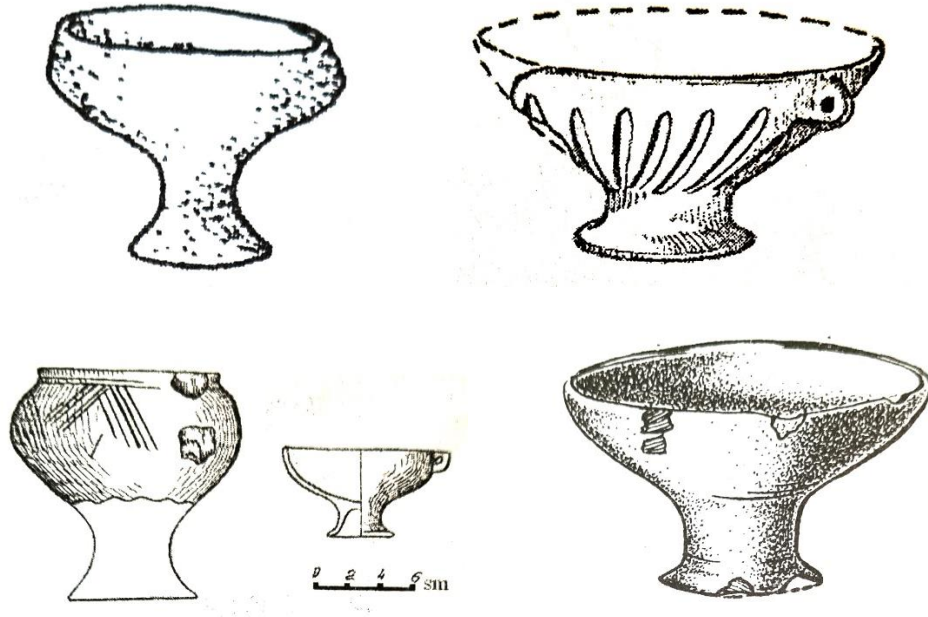

Şəkil 11

Arxeoloji abidələrdən aşkar olunan dulus kürələrinin qalıqlarından və saxsı məmulatından görünür ki, həm Xalkolit, həm də Tunc dövründə qablar hazırlanan zaman onların gili yaxşı yoğrulduqdan sonra, təkmil konstruksiyalı sobalarda keyfiyyətli bişirilib.

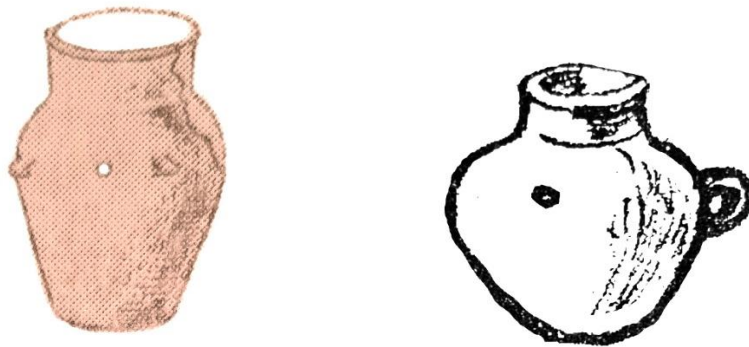
Çölməklərin əksəriyyətinin ağız kənarı xaricə qatlanaraq, dəyirmiləşir. Onlar qalın divarlı, silindrik boğazlı, qabarıq gövdəlidir. Yarımqşar şəkilli uzunsov qulplar boğazdan gövdəyə keçən hissədə yerləşir [12, şəkil 84, şəkil 85]. Tunc dövrünün çölməkləri bundan əvvəlki dövrün eyni tipli qabları ilə bənzərdir. Onların formasında heç bir dəyişikliyə rast gəlinmir.

Süfrə mədəniyyəti üçün xarakterik olan vaza tipli hündür ayaqlı qablar da mətbəx qabları içərisində yer alır (şəkil 12). Bu tip qablara Qarabağlar, Şahtaxtı, Xaraba Gilan nekropollarında daha çox rast gəlinir [13, şəkil 58]. Onların bir qisminin gövdəsi ilə ağzının kənarını birləşdirən ilgəkvari qulpu var.

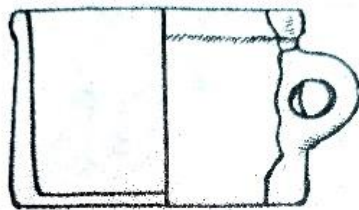
Şəkil 12

Təsərrüfat qabları içərisində rast gəlinən tiplərdən biri də nehrələrdir. Onlar formaca küpələrlə eyni tipli olub, silindrik boğazlı, yuvarlaq gövdəlidir. Gövdəsinin yuxarı hissəsində dairəvi deşik açılıb. Əsasən tək qulpludur (şəkil 13).

Şəkil 13

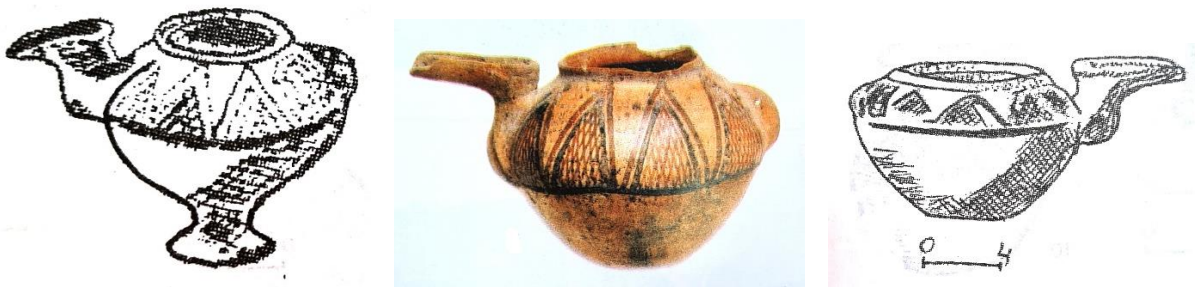
Parç tipli qabların divarı düz, oturacağı yastıdır. Bəzi parçaların ağız kənarı çöldən azacıq bayıra qatlanıb. Onların gövdə hissəsində yarımşar formalı tək qulpu var (şəkil 14).

Şəkil 14

Çəhrayı rəngdə bişirilmiş bir qrup saxsı məmulatı üçün boyalı naxışlar xarakterikdir. İkinci qrup saxsı məmulatı boz və qara rəngli, cızma və basma naxışlarla fərqlənir. Monoxrom (bir rəngli) boya naxışlı qablar ilkin mərhələdə, daha təkmil və mürəkkəb kompozisiyalı naxışlar ikinci mərhələdə meydana çıxır.

Mətbəx qablarından olan çayniklər formasına görə bir-birinə bənzəyir. Polixrom (çox rəngli) boyalı çayniklərdən biri hündür dabanlıdır. Çayniklər əsasən Naxçıvan-Urmiya zonası üçün xarakterikdir. Onlara Azərbaycanın başqa bölgələrində (Lənkəran-Astara-Lerik zonası istisna olmaqla) təsadüf olunmur. Onların həm boyalı, həm də sadə naxışlılarına rast gəlinir (şəkil 15). Göründüyü kimi, yüksək zövqlə, boya naxışlarla bəzədilmiş çox rəngli və ya bir rəngli qablardan təsərrüfatın başqa sahələrində istifadə olunmazdı. Bu tip gözəl görünüşə malik qablar ancaq mətbəx mədəniyyəti sırasında süfrələri bəzəmişdir.

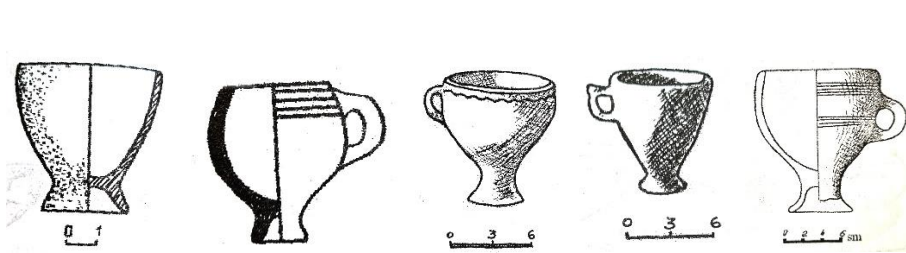
Şəkil 15

Süfrə mədəniyyətinin əsas göstəricilərindən olan və türk xalqlarının məişətində geniş istifadə edilən konusvari gövdəli nimçə tipli qabların əsası Xalkolit dövründə qoyulsa da [6, şəkil 33-43], Tunc dövrünün son mərhələsində bu tip daha çox ehtiyac duyulmuşdur [2, şəkil 140, şəkil 142]. Belə qabların bir qismi boyalı, bəziləri isə sadə və boyasızdır (şəkil 16). Onların boyalı nümunələri Qızılburun və Culfa nekropollarından, Urmiya hövzəsində yerləşən Göytəpənin «B» və «C» təbəqəsindən [16, şəkil. 32, 959], Türkiyənin Anadolu bölgəsindən məlumdur [4].

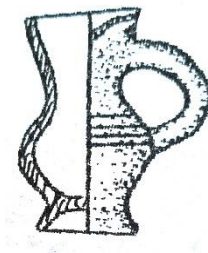

Şəkil 16

Qədəhlər mətbəx mədəniyyəti üçün xarakterik olan qabların bir qrupunu təşkil edir. Onlar boz rəngli, üzəri yaxşı cilalı, dairəvi oturaclaqlıdır. Çiyin və gövdə hissəsində qulpu var (şəkil 17). Onların boyalılarına Şahtaxtı [14, tab. 4, 5], Qızılburun [ATM, inv № 1528, 1667] və Naxçıvan nekropollarında [5, s.74], sadə və naxışlılarına isə Qarabağlar [13, şəkil 59], Muncuqlutəpə və Kolanı [1, şəkil 4, 1-4] nekropollarında rast gəlinir. Hündür, halqavari dabanı olan qədəhlər silindrik və ya konusvari gövdəlidir. Onlar formaca Göytəpə qədəhlərinə bənzəyirlər. Şahbuz rayonu ərazisində yerləşən III Sarıdərə nekropolundan tapılmış sadə, üzəri cızma naxışlarla bəzədilmiş qədəhlərin bəzisi tək qulplu, digərləri isə qulpsuzdur [7, şəkil 31, 3-4]. Naxçıvan yaxınlığında yerləşən II Kültəpə qədim yaşayış yerindən tapılan qədəh tipli qabın hündürlüyü 8 sm, ağzının diametri 12 sm, oturaçağının diametri isə 6 sm-dir (şəkil 18). Qabın üzəri yaxşı anqoblanıb [9, şəkil 12, 1].

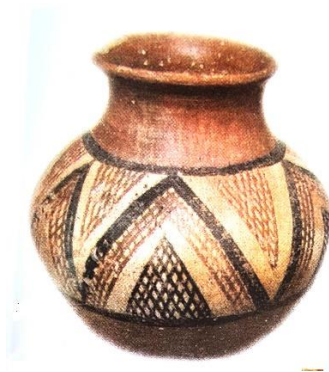

Şəkil 17

Şəkil 18

Küpələr müxtəlif formalı olmaqla yanaşı, həm də müxtəlif təyinatlıdır. Onların da həm boyalına, həm də sadə naxışlına rast gəlinir (şəkil 19). Uzunboğaz küpələrdən (şəkil 20) su qabı kimi də istifadə edilmişdir [10, 29, şəkil 20, şəkil 21].

Şəkil 19

Şəkil 20

Nəticə

Beləliklə, biz arxeoloji qazıntıların nəticələrini əsas tutaraq, Naxçıvan ərazisində Xalkolit və Tunc dövrlərində yaşamış insanların həm məişət, həm də süfrə mədəniyyətinə aid ümumtürk mədəniyyətinin tərkib hissəsi olan gil qab nümunələri, onların forma və tipləri, hansı məqsədlər üçün istifadə olunmaları haqqında məlumat verdik.

Əminliklə deyə bilərik ki, Naxçıvanın Xalkolit və Tunc dövrü mədəniyyətini təmsil edən arxeoloji ədəbiyyatda məişət və təsərrüfat qabları haqqında çox yazılsa da, bu məqalə süfrə mədəniyyəti ilə bağlı artefaktların tipi, forması, hazırlanma texnologiyası və digər xüsusiyyətləri ilə fərqlənən yazılardan biridir.

Son Tunc dövrünə aid Naxçıvanın dağlıq bölgələrində yerləşən abidələrdən aşkar olunan belə qabların komplekslərindən həm də Xocalı-Gədəbəy mədəniyyəti üçün xarakterik olan saxsı məmulatı və tunc əşyalar [8; 18, 184-188] aşkar olunub. Bu arxeoloji materiallar e.ə. II minilliyin sonu və e.ə. I minilliyin əvvəlində Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin Naxçıvan ərazisində yayıldığını göstərir.

Maraqlıdır ki, Naxçıvanın Araz çayı ətrafında yerləşən abidələrindən tapılan saxsı məmulatları daha çox Urmiya ətrafı bölgələrin təsiri ilə boya naxışlıdır. Dağlıq ərazilərin saxsı məmulatında, qeyd etdiyimiz kimi, Xocalı-Gədəbəy mədəniyyəti nümunələrinin Naxçıvan ərazisində yayılması təbiidir. Belə ki, bu mədəniyyətin yaradıcıları dağlıq və dağətəyi zonalarda yaşayan oturaq və köçmə təsərrüfatla məşğul olan tayfalar olmuşlar. Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin cənub sərhədləri Naxçıvanla məhdudlaşır. Naxçıvanın şimal sərhədləri (Şahbuz rayonu, Kolanı, Haqqıxlıq, Sarıdərə və s. abidələr) eyni zamanda Qarabağın cənub sərhədləridir. Bu baxımdan, qarşılıqlı iqtisadi-mədəni əlaqələr zəminində məişət və süfrə mədəniyyətini təmsil edən boyalı qablar Qarabağa (Üzərliktəpə), Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinə aid basma, cızma, göbələkvari çıxıntılı qablar isə Naxçıvanın dağlıq və qismin də aran ərazilərinə öz təsirini göstərmişdir.

Ədəbiyyat

1. Baxşəliyev V.B. (1998). Nahçıvanda bir erkən Demir çağ nekropolu Kolanı. *Türk Tarih Kurumu. Belleten, cild LXII, sayı, 223, c. 1-28*.
2. Baxşəliyev V., Seyidov A., Qədirzadə Q. İbrahimli B. (2014). *Qədim Ordubad*, Naxçıvan, Əcəmi NPB, 312 səh.
3. Baxşəliyev V.B., Seyidov A.Q. (2020). *Qədim Culfa*. Naxçıvan, Əcəmi NPB, 176 səh.
4. Çilingiroğlu A. (1990). Qazeantep muzesindeki Van-Urmiye boyalıları. *Ege Universiteti Arxeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi, V., s. 25-44*.
5. Əliyev V.H. (1977). *Azərbaycanda tunc dövrünün boyalı qablar mədəniyyəti*, Bakı, Elm, 164 s.
6. Müseyibli N.Ə. (2020). *Leylatəpə mədəniyyəti*, Bakı, Elm və Təhsil, 576 səh.
7. Novruzlu Ə.İ., Baxşəliyev V.H. (1992). *Şahbuz bölgəsinin arxeoloji abidələri*. Bakı, Elm, 144 s.
8. Rüstəмова L.M. (2022). *Gəncə-Qazax bölgəsinin erkən əkinçi-maldar əhalisinin metal məmulatı*. Bakı, AFpoligrAF, 220 səh.
9. Seyidov A.Q. (2003). *Naxçıvan e.ə. VII-II minilliklərdə*. Bakı, Elm, 339 s.
10. Seyidov A.Q. (2017). *Minilliklərdə yaşayan tariximiz*. Bakı, Xəzər Universiteti Nəşriyyatı, 234 səh.
11. Seyidov A.Q. (2016). *İbtidai cəmiyyətdən şəhər mədəniyyətinə*. Bakı, Elm, 368 səh.
12. Seyidov A.Q., Baxşəliyev V.B., Məmmədov S.M., Aşurov S.H. (2012). *Qədim Şərur*. Bakı, Nurlan, 466 səh.
13. Seyidov M.M. (2012). *Naxçıvan ərazisində son Tunc və erkən Dəmir dövrü mədəniyyəti*. Bakı, Bakı Universiteti, 188 səh.

Литература

1. Абибуллаев О.А. (1961). Материалы Шахтахтинского погребения. *Известия АН Азербайджанской ССР (история, философия, право), № 5, с.27-36*.
2. Алиев В.Г. (1991). *Культура эпохи средней бронзы Азербайджана*. Баку, "ЭЛМ", 256 с. (In Azerb.).
3. Brown T.B. (1951). *Excavations in Azerbaijan, 1948.*, John Murray, Albemarle Street, W. XIV, London, 279 p.
4. Сеидов А.Г. (2002). *Раннебронзовая культура Азербайджана*. Воронеж, ВГТУ, 2002, 200 стр.

References

1. Aliyev V.H. (1977). Bronze Age Painted Vessel Culture in Azerbaijan, Baku, Science, 164 p. (In Azerb.).
2. Bakhshaliyev V.B. (1998). An early Iron Age necropolis in Nakhchivan. Turkish Historical Society. Belleten, vol. LXII, issue, 223, p. 1-28. (In Azerb.).
3. Bakhshaliyev V., Seyidov A., Gadirzade G. Ibrahimli B. (2014). Ancient Ordubad, Nakhchivan, Ajami NPB, 312 p. (In Azerb.).
4. Bakhshaliyev V.B., Seyidov A.Q. (2020). Ancient Julfa. Nakhchivan, Ajami NPB, 176 p. (In Azerb.).
5. Cilingiroglu A. (1990). Van-Urmiye paintings in the Gazeantep museum. Ege University Archaeology and Art History Journal, V., p. 25-44. (In Turkish).
6. Museyibli N.A. (2020). Leylatepe Culture, Baku, Science and Education, 576 p. (In Azerb.).
7. Novruzlu A.I., Bakhshaliyev V.H. (1992). Archaeological Monuments of the Shahbuz Region. Baku, Science, 144 p. (In Azerb.).
8. Rustamova L.M. (2022). Metal Products of the Early Agricultural and Cattle Breeding Population of the Ganja-Gazakh Region. Baku, AFpoligrAF, 220 p. (In Azerb.).
9. Seyidov A.G. (2003). Nakhchivan in the 7th-2nd Millennia BC. Baku, Science, 339 p. (In Azerb.).
10. Seyidov A.G. (2017). Our History Living in Millennia. Baku, Khazar University Publishing House, 234 p. (In Azerb.).

11. Seyidov A.G. (2016). From primitive society to urban culture. Baku, Elm, 368 p. (*In Azerb.*).
12. Seyidov A.G., Bakhshaliyev V.B., Mammadov S.M., Ashurov S.H. (2012). Ancient Sharur. Baku, Nurlan, 466 p. (*In Azerb.*).
13. Seyidov M.M, (2012). Late Bronze and Early Iron Age Culture in the Territory of Nakhchivan. Baku, Baku University, 188 p. (*In Azerb.*).
14. Abibullaev O.A. (1961). Materials of the Shakhtakht burial. Izvestiya AN Azerbaijan SSR (history, philosophy, law), No. 5, pp. 27-36. (in Russian).
15. Aliyev V.G. (1991). Culture of the Middle Bronze Age of Azerbaijan. Baku, "ЭЛМ", 256 с. (In Russian).
16. Brown TB. (1951). Excavations in Azerbaijan, 1948., John Murray, Albemarle Street, W. XIV, London, 279 p.
17. Seyidov A.G. (2002). Early Bronze Culture of Azerbaijan. Voronezh, BГTY, 2002, 200 pages. (In Russian).
18. Seyidov A., Rustamova L. (2020). Daggers found in Nahchivan, Azerbaijan (3rd -2 nd Millennia BCE), *Perspectives of World Science and Education. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference*. Osaka, Japan, pp. 184-188.
19. Seyidov A., Rustamova L. (2020). Daggers found in Nahchivan, Azerbaijan (3rd -2 nd Millennia BCE), *Perspectives of World Science and Education. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference*. Osaka, Japan, pp. 184-188.

KITCHEN AND TABLEWARE OF THE ENEOLITH AND BRONZE AGES (BASED ON MATERIALS FROM NAKHCHIVAN)

Abbas Seyidov, Leyla Rustamova
Institute of Archeology, ethnography and Anthropology of Anas

Summary

The article examines the struggle for survival, the search for food and, most importantly, the formation of household and dining culture since the appearance of man on Earth. Primitive people of the Paleolithic era lived mainly in caves and ate plant roots, fruits and various animals found in nature. With the advent of ceramics in the second phase of the Neolithic, serious changes occurred in society. Ancient tribes living in the Nakhchivan region appeared as early as 1000 BC. Beginning in the second half of the 7th millennium, they mastered the secrets of pottery.

Over time, people's awareness increased. During the Bronze Age (IV-II millennia BC), exploitation of man by man, class society, state and family relations emerged. Proto-cities emerged (Kultepe II in Nakhchivan, Uzerliktepe in Aghdam, etc.), and crafts became a separate, independent profession. Special craft quarters appeared in residential areas. After this, thanks to the high artistic taste of local craftsmen, kitchen and tableware of more advanced forms began to be produced, which were used for various purposes in everyday life. These vessels include bowls, pots, jugs, glasses, vases, trays, wine glasses, teapots, etc.

The article provides information about samples of clay vessels that are an integral part of the Turkic culture of the peoples who lived in the Eneolithic and Bronze Ages in the territory of the Nakhchivan region, their forms and types, as well as the purposes for which they were used, obtained as a result of archaeological excavations.

Keywords: eneolithic and bronze age, kitchen and tableware, common Turkic culture, artifacts, bowls, trays, wine glasses and teapots

КУХОННО - СТОЛОВАЯ ПОСУДА ЭПОХИ ЭНЕОЛИТА И БРОНЗОВОГО ВЕКА (ПО МАТЕРИАЛАМ НАХЧЫВАНА)

Аббас Сеидов, Лейла Рустамова
Институт Археологии, этнографии и Антропологии Нана

Резюме

В статье рассматривается борьба за выживание, поиск пищи и, самое главное, формирование бытовой и столовой культуры с момента появления человека на Земле. Первобытные люди эпохи палеолита жили в основном в пещерах и питались корнями растений, фруктами и различными животными, встречающимися в природе. С появлением керамики во второй фазе неолита в обществе произошли серьезные изменения. Древние племена, проживавшие на территории Нахчыванского региона, появились еще в 1000 году до нашей эры. Начиная со второй половины VII тысячелетия они овладевают секретами гончарного дела.

Со временем осведомленность людей возросла. В эпоху бронзового века (IV–II тыс. до н. э.) возникла эксплуатация человека человеком, классовое общество, государство и семейные отношения. Возникли протогорода (Кюльтепе II в Нахчыване, Узерликтепе в Агдаме и др.), а ремесло стало отдельной, самостоятельной профессией. В жилых районах появились особые ремесленные кварталы. После этого, благодаря высокому художественному вкусу местных мастеров, стали производиться кухонные и столовые приборы более совершенных форм, использовавшиеся для различных целей в быту. К таким сосудам относятся миски, кастрюли, кувшины, бокалы, вазы, подносы, рюмки, чайники и т. д.

В статье приводятся сведения об образцах глиняных сосудов, являющихся неотъемлемой частью тюркской культуры народов, проживавших в эпоху энеолита и бронзы на территории Нахчыванского региона, об их формах и типах, а также о целях, для которых они использовались, полученные в результате археологических раскопок.

Ключевые слова: энеолит и бронзовый век, кухонная и столовая посуда, общетюркская культура, артефакты, миски, подносы, рюмки и чайники

Мəqalə daxil olub:
06 yanvar 2025-ci il

Təkrar işlənməyə göndərilib:
“ ” “ ” 2025-ci il

Çapa qəbul olunub
02 aprel 2025-ci il